

Zahraničná **POLITIKA**

Zvláštne vydanie 2016 • www.zahranicnapolitika.sk

Samit NATO vo Varšave

**Jiří Schneider:
Co můžeme očekávat od varšavského summitu NATO**

**Marian Majer
Od Walesu po Varšavu:
pohl'ad zo Slovenska**

Vážení čitatelia,

sme radi, že sa k vám dostala publikácia, ktorá je vydávaná v súvislosti s nadchádzajúcim samitom NATO vo Varšave. Predchádzajúci samit vo Walese z roku 2014 bol označovaný mnohými analytikmi za najdôležitejší od konca studenej vojny. Tento prívlastok by pokojne mohol patriť aj nadchádzajúcemu samitu vo Varšave. Pôjde o dôležité podujatie, na ktorom budú mať spojenecké a partnerské krajiny NATO príležitosť vyhodnotiť svoju prácu za posledné dva roky. Kľúčovými témami budú predovšetkým hybridné hrozby, vrátane kybernetických hrozieb, ďalej pôjde o ochranu východných a južných hraníc NATO, ako aj v súčasnosti najväčšie expedičné zapojenie NATO mimo svojich hraníc, a to v misii Resolute Support v Afganistane. V otázke partnerstiev pôjde o dôležitý bod rozširovania Aliancie.

Vzhľadom na to, že v poslednej dobe sa pri všetkých bezpečnostných témach hromadí viac otázok ako odpovedí, rozhodli sme sa pre toto špeciálne vydanie Zahraničnej politiky, ktoré detailne reflektuje budúcnosť NATO v troch základných oblastiach. Tou prvou sú pozície krajín V4 k spomínaným bezpečnostným výzvam. Jiří Schneider predstavil českú pozíciu, v ktorej zdôraznil dôležitosť jednoty Aliancie v prípade odstrašenia konvenčných a nekonvenčných hrozieb. Dániel Bartha zhrnul doterajšie pôsobenie Maďarska v NATO a načrtnol niektoré kľúčové oblasti, na ktoré sa treba zamerať v budúcnosti. Marian Majer vo svojom príspevku analyzoval postavenie Slovenska medzi dvoma samitmi, jeho záväzky voči Aliancii. Druhou oblasťou sú vojenské hrozby, ktorým dnes NATO čelí. Podľa Róberta Ondrejcsáka ide najmä o poľskú zahraničnú politiku, situáciu na Ukrajine, strategické zmeny v Čiernom mori a ruský potenciál v Pobaltsku. Poslednou témou je budúcnosť pôsobenia Spojených štátov amerických v NATO v súvislosti s nadchádzajúcimi prezidentskými voľbami.

Aj vzhľadom na formát a charakter textov vedecko-populárneho webzINU Zahraničná politika nebolo možné komplexne pokryť všetky hrozby a výzvy, ktorým dnes Aliancia čelí. Pevne však veríme, že jednotlivé analýzy nebudú len príspevkom do súčasnej odbornej diskusie, ale aj inšpiratívnym materiálom pre tých, ktorí robia politické rozhodnutia v oblasti obrany a bezpečnosti. Prajeme vám príjemné čítanie.

Editori

SFPA
Slovak Foreign Policy Association

OBSAH

- 2 **Jiří Schneider:** Co můžeme očekávat od varšavského summitu NATO
- 3 **Dániel Bartha:** Maďarsko pred samitom vo Varšave
- 5 **Marian Majer:** Od Walesu po Varšavu: pohľad zo Slovenska
- 7 **Róbert Ondrejcsák:** Strategické trendy od Pobaltska po Čierne more
- 10 **Dušan Fischer:** NATO v americkej prezidentskej kampani

Jiří Schneider

Jako její členové očekáváme především aktuální potvrzení důvěryhodnosti Aliance, která je od roku 1999 jedním z pilířů naší bezpečnosti. Závazky Washingtonské smlouvy by zůstaly na papíře, pokud by je členové aktuálně nestvrzovali praktickými kroky v oblasti vlastní obranyschopnosti a schopností spolupracovat při obraně území. Důvěryhodnost NATO stojí a padá se schopností kolektivní obrany členských států. Jde o důvěryhodnost vzájemného ručení. A ta začíná doma, obranyschopností každého spojení podle článku 3 Washingtonské smlouvy.

Foto: NATO.int

Proto by ČR neměla jen deklarovat – jako na posledním summitu – záměr zvyšovat výdaje na obranu, ale také jej potvrdit konkrétními rozpočtovými kroky. Zatím se zdá, že i když absolutní výdaje na obranu v ČR díky ekonomickému růstu rostou, v poměru k HDP výdaje stagnují kolem 1 %. ČR neumí zajistit efektivní plnění svého vlastního závazku. To není dobrá zpráva pro spojení, a především pro Spojené státy, kde před prezidentskými volbami sílí nespokojenost s tím, že evropští spojenci se podílí na nákladech na obranu relativně méně než v dobách studené války. Ve Varšavě se nevyhneme ne zcela příjemné debatě na toto téma a útěchou nám nemůže být, že v „červených číslech“ nejsme v Evropě zdaleka sami.

ČR není bezpečnostně exponovaná, není hraniční zemí. Je jasné, co členstvím v Alianci dostáváme, otázkou je, čím přispíváme společné bezpečnosti nejen z hlediska zemí východního křídla, ale také bezpečnostně exponovaných zemí jižního křídla a transatlantických spojenců (USA a Kanady). Naše země se nesmí stát slabým článkem, který by ohrozil jednotu a důvěryhodnost spojenecké aliance. Jde o posilování odolnosti (resilience) bezpečnostního systému státu vůči hybridním hrozbám (standardní fungování bezpečnostních složek a garance vlády práva), a to zejména v případě odolnosti kritické infrastruktury i společnosti vůči vnějším šokům ekonomické, kybernetické či energetické povahy nebo případným teroristickým hrozbám.

Jednou z možností, jak zajistit teritoriální obranu, je posilovat použitelnost sil rychlé reakce, které Aliance v posledních letech budovala především pro operace na podporu míru mimo své území, také pro účely územní obrany podle článku 5. V situaci, kdy většina spojenců není schopna udržovat plnohodnotnou vševojskovou strukturu na národní úrovni, je klíčové koordinovat obranné plánování tak, aby byla udržena modulární schopnost spolupracovat na vojenských operacích

CO MŮŽEME OČEKÁVAT OD VARŠAVSKÉHO SUMMITU NATO

(interoperability), a to jak v oblasti územní obrany, tak při mírových a stabilizačních misích. Schopnost operativního přesunu spojeneckých sil po území Aliance, jinými slovy „volný pohyb jednotek“, je předpokladem věrohodné teritoriální obrany. Společná cvičení včetně nácíku těchto přesunů by měla být běžnou, rutinní činností, nikoli mimořádným prvkem fungování Aliance. Očekávám, že přestanou být mediální senzací, jak se stalo v případě loňské „Dragoon Ride“.

Mínulý summit v Newportu rozhodl o zřízení jednotek velmi rychlé reakce (VJTF) v počtu 5000 vojáků. Ukazuje se, že toto opatření nemusí být z hlediska posílení územní obranyschopnosti Polska a baltských zemí dostatečné. Ruské kroky z poslední doby vedoucí k podstatnému posílení vojenské kapacity v Kaliningradské oblasti a v sousedství baltských zemí znamenají, že jednotky NATO by se na území baltských států vůbec nemusely dostat. Pro efektivní posílení schopnosti bránit území Polska, Litvy, Lotyšska a Estonska proti provokacím nízké intenzity (ozbrojené léčky, občanské nepokoje, narušení hranic apod.), jimž se někdy nepřesně říká hybridní, by bylo žádoucí nespolehat jen na možnost posílení silami VJTF. Rozmístění ruských protiletadlových a protiletadlových raket omezuje schopnost pohybu těchto sil v rámci posílení územní obrany na východním křídle Aliance (*NATO rapid unit not fit for Eastern Europe deployment, say generals, by Sam Jones, FT, 15/5/16*). Proto má smysl uvažovat o stálé přítomnosti alespoň po jednom praporu v každé z těchto zemí, například na rotačním principu podobně jako v případě protivzdušné obrany (air policing). Dobrou zprávou je v tomto ohledu rozhodnutí visegrádských zemí podílet se na rotačním základě na předem nastavené přítomnosti v baltských zemích. Je třeba jasně říci, že posílení obranyschopnosti na jejím východním křídle v uvažované formě a rozsahu rozhodně není v rozporu se závazkem nerozmisťovat v nových členských zemích „podstatné pozemní síly“. Nelze akceptovat to, že by ruský souhlas s rozšířením NATO znamenal – ať si vezme nové spojení formálně pod svá křídla, ale běda, jestli nad nimi křídla kolektivní obrany skutečně rozprostře.

Od varšavského summitu také očekávám, že Aliance potvrdí jednotu v otázce věrohodného odstrašení v konvenční i nekonvenční oblasti. Jen tak může nadále odrazovat potenciální útočníky i ty, kteří by chtěli zpochybnit stávající bezpečnostní uspořádání v Evropě, které je v zájmu České republiky a dalších zemí střední Evropy. Vzhledem k tomu, že většina členů NATO je součástí Evropské unie, stojí jejich bezpečnost na dvou propojených pilířích. Snížení důvěryhodnosti EU by mělo potenciální dopad na NATO a naopak – krize důvěry v NATO oslabí bezpečnost EU.

Vztahy EU s Tureckem tedy nelze redukovat na problematiku uprchlíků a migrace, ale je třeba je chápat jako otázku strategickou. Jednota a věrohodnost Aliance je důležitá rovněž pro vztahy s Ruskem. Otevřenost k dialogu s Ruskem je nyní důležitá především proto, aby bylo možno předcházet nedorozuměním, zbytečným provokacím a eskalaci napětí. Proto je dobře, že Aliance nabízí Rusku setkání Rady NATO – Rusko ještě před jednáním varšavského summitu.

(Autor je ředitel Aspen Institute Prague.)

Dániel Bartha

MAĎARSKO PRED SAMITOM VO VARŠAVE

Ruská agresia na Ukrajine zvýšila v Maďarsku záujem o bezpečnostné otázky. Maďarsko muselo dlhodobo riešiť svoje obligácie voči obrannému sektoru. Okrem toho, že za posledných desať rokov, teda od doby, keď sa štát rozhodol kúpiť stíhacie lietadlá JAS-39 Gripen, nemalo žiadne obranné obstarávanie, sa obranný rozpočet sa navyše znížil pod úroveň jedného percenta HDP. Štyridsaťpercentný pokles obranného rozpočtu bol najväčším vo V4 a posunul Maďarsko na chvost v rámci celej Aliancie (*Tamás Csiki, Péter Tálas, Gergely Varga: A NATO walesi csúcstalálkozójának napirendje és értékelése, Nemzet és Biztonság 2014/4, p. 112 – 128*).

Foto: NATO.int

Politika za záväzkami z Walesu

Uvedomujúc si tieto nedostatky prišlo Maďarsko na samit vo Walesu s dosiahnuteľnými cieľmi.

Maďarská delegácia zdôraznila niekoľko faktov vypovedajúcich o pôsobení krajiny v NATO. Od doby, keď sa stalo členom, Maďarsko sa aktívne podieľalo na medzinárodných misiách a celkovo si udržiavalo tisíc vojakov mimo svojho územia. Ministerstvo obrany vyzdvihlo aj to, že napriek nízkemu rozpočtu dáva krajina len 40 % zo sumy na personálne náklady. Tento fakt sa však stal hlavnou prekážkou k naplneniu záväzkov z Walesu (Jan Havránek, Jan Jireš and Milan Šuplata: Maintaining Defence Capabilities: European Share, Central European Policy Institute). Maďarsko sa vyhlo veľkej kritike a premiér Viktor Orbán ukázal po samite záujem o tému po prvý raz za štyri roky vo funkcii.

Počas samitu a po ňom [zdôraznil](#) schopnosť Aliancie pretransformovať abstraktné bezpečnostné záruky do praktických krokov. Rovnako vyzdvihol fakt, že maďarská bezpečnosť môže byť zaručená len v rámci NATO, napriek tomu si Maďarsko svoje záväzky [neplní](#).

Maďarsko viac-menej naplnilo svoje záväzky z Walesu s výnimkou obranného rozpočtu. Ďalším impulzom pre politický záujem bola snaha o rýchle vylepšenie ameriko-maďarských vzťahov. Bilaterálny vzťah sa vyostril v októbri 2014 po tom, ako unikli [informácie](#) o zákaze cestovania zo strany USA pre niektorých maďarských vysokých úradníkov podozrivých z korupcie. Vláda vtedy

zareagovala ostro a nediplomaticky. Mnoho analytikov v oblasti zahraničnej politiky vnímalo aj záväzky Maďarska podporiť ozbrojené zložky Kurdov v Iraku ako dôležitý prvok vylepšenia bilaterálnych vzťahov. Rovnako tam prevládala záujem ekonomický. Maďarská ropná spoločnosť MOL investovala do ťažby ropy v regióne. V súčasnosti je v Iraku 110 vojakov poskytujúcich ochranu pre misie medzinárodných cvičení.

Záväzky a ich dodržiavanie

Maďarsko vo Walesu sľúbilo zúčastňovať sa na cvičeniach NATO zameraných na zvýraznenie solidarity s východným krídlom Aliancie. Na jeseň 2014 participovalo 140 členov 5. pechotnej brigády na cvičení Iron Sword v Litve a vytvorilo spojený prápor NATO a komando pozostávajúce z litovských a amerických vojakov. V roku 2015 sa maďarskí vojaci zúčastnili cvičenia Saber Junction, Trident, Javelin a Trident Juncture.

Budapešť podporovala vytvorenie rýchlej nasaditeľnej jednotky (VJTF) ako hlavného komponentu reakčných síl NATO (NRF). Maďarský záväzok voči reformám NRF bol spochybňovaný rovnako ako na Slovensku. O vytvorenie styčnej integračnej jednotky (NFIU) v Stoličnom Belehrade bolo požiadané až v januári 2015, čo znamená, že plne operačná bude až po samite vo Varšave. Maďarsko reagovalo limitovane aj vtedy, keď poslalo do Mnohonárodného zboru v Štetíne (MNC NE) len troch dôstojníkov. Na druhej strane však participovalo v NRF na úrovni roty a počet vojakov dosiahol tristo, vrátane VJTF.

Maďarsko sa zaviazalo vytvoriť a zvýšiť kapacitu leteckej základne Papa, ktorá slúži ako vzdušný most pre NATO. Prisľúbilo 65 miliónov eur na jej rozvoj.

V súvislosti s krízou na Ukrajine Maďarsko ponúklo zdravotnú starostlivosť pre vážne zranených ukrajinských vojakov. Doteraz bolo v Budapešti ošetrovaných viac ako 20 vojakov. V januári 2016 zástupcovia ministerstva zahraničných vecí a obchodu ponúkli podobné ošetrovanie ďalšej dvadsiatke vojakov. Maďarsko [prisľúbilo](#) aj stotisíc eur na posilnenie kybernetickej ochrany.

Keďže sa Maďarsko dlhodobo podieľalo na operácii ISAF v Afganistane, dalo sa predpokladať, že bude aktívne aj počas transformačného obdobia v krajine. V rámci misie Resolute Support Maďarsko dodalo sto vojakov a zaviazalo sa poskytnúť 500-tisíc eur ročne do medzinárodnej rozvojovej pomoci medzi rokmi 2015 a 2017. V súčasnosti sa na misiu pripravuje 84 vojakov. V rámci predsamitového vyhodnotenia Budapešť znovu potvrdila svoje záväzky v podobe pokračovania finančnej a vojenskej pomoci v nasledujúcich rokoch.

Vzhľadom na blížiaci sa samit by Budapešť mala zozbierať svoje úspechy, ktoré môže na samite predstaviť. Jedným z nich je misia zameraná na ochranu vzdušného priestoru pod maďarským velením. V septembri 2015 maďarské vzdušné sily umiestnili 80 vojakov a štyri stíhacie lietadlá JAS-39 Gripen v pobaltských krajinách na štyri mesiace a už sa [zaviazali](#) obnoviť misiu do roku 2019. Pri skúmaní maďarských záväzkov je potrebné spomenúť

ambíciu a spôsobilosť nasadiť tisíc vojakov v medzinárodných misiách. S pokračujúcou bojovou skupinou krajín V4 (450 vojakov), misiou KFOR (361), účasťou v Iraku (110), v Afganistane (84) a nedávno ukončenou misiou ochrany vzdušného priestoru (80) spolu s ďalšími medzinárodnými misiami s menším počtom vojakov neexistuje žiadna šanca na zvýšenie maďarských záväzkov v budúcnosti. Zvýšenie záväzkov zo strany Maďarska by si vyžiadalo zvýšenie ambícií krajiny. Na to netreba len modernizáciu programov, ale aj zvýšenie personálu ozbrojených síl. V rámci snahy o zvýšenie prítomnosti NATO v regióne maďarský minister zahraničných vecí na konci mandátu bojovej skupiny V4 [oznámil](#) vyslanie kontingentu 150 vojakov z každej krajiny na trojmesačnú rotáciu do pobaltských krajín začiatkom roku 2017. Migračná kríza zatiaľ spôsobila presun ozbrojených jednotiek do operácií s cieľom ochrániť hranice, čo znižuje príležitosti Maďarska na deklarovanie akýchkoľvek ďalších záväzkov.

Migračná kríza priniesla aj iné zmeny, najmä v politických prioritách, ktoré formovali pohľad verejnosti na hrozby. Vysokí predstavitelia maďarskej vlády hovoria, že si uvedomujú povahu krízy z východu, ale priznávajú, že kríza z juhu je oveľa komplexnejšia, dlhodobá a vláda nemá plnú dôveru na jej zvládnutie.

Nateraz je ochrana južných hraníc pre Maďarsko prioritou, ale politickí predstavitelia si rovnako uvedomujú morálnu zodpovednosť voči záväzkom, ktoré vláda dala na ochránenie východnej hranice.

Problémy s rozpočtom

Maďarská delegácia prišla do Newportu s vládnym výnosom o rozpočte na obranu schválenom v roku 2012. Dekrét obsahoval stanovisko o maďarskom obrannom rozpočte, ktorý mal ostať na rovnakej úrovni do roku 2015 a sľuboval zvýšenie o 0,1 % HDP medzi rokmi 2016 a 2022, keď mal dosiahnuť výšku 1,39 % (aj keď toto číslo bude výsledkom pomalšieho rastu ako 0,1 % za rok). Implementácia výnosov minulých vlád, napríklad z roku 1997, ktoré sľubovali nárast rozpočtu na úroveň 1,81 % HDP do roku 2001, dokazuje, že niekedy je ťažšie udržať rast rozpočtu ako dosiahnuť predpokladanú výšku na konci každého roka. Na ospravedlnenie nízkych čísel obranného rozpočtu použila delegácia obmedzenia vládneho deficitu a dlhu nariadeného Paktom stability a rastu EÚ, ako aj celoeurópske systémové [problémy](#), ktoré treba riešiť s podporou Bruselu.

Maďarsko dodržalo svoje záväzky na zvýšenie rozpočtu, no zvýšenie pokrylo len ohodnotenia zamestnancov, chceli tak zabrániť zvyšovaniu trendu odchodu do civilu. Argument o uprednostňovaní personálu v debate o zvyšovaní rozpočtu sponchyňuje reálnu politickú snahu vlády zlepšiť kvalitu ozbrojených síl, a je tak len prostriedkom na naplnenie minimálnych požiadaviek.

Bezpochyby sú dnes otázky personálu tými najvážnejšími. V systéme chýba takmer päťtisíc vojakov a nedávne snahy o urýchlenie odvodového procesu zlyhali. Jednotky, ktoré majú spôsobilosť podieľať sa na misiách, sú vyhorené na takej úrovni, že sa dokonca zvyšuje počet vojakov opúš-

ťajúcich špeciálne jednotky. Ešte väčší tlak je vytváraný v oblastiach, ktoré vyžadujú špecifické zručnosti, napríklad technické zabezpečenie stíhacích lietadiel. Platová úroveň je vyššia v súkromnej sfére a je otáznou, nakoľko dokážu vládne programy udržať vycvičených ľudí v ozbrojených silách.

Kým pracovné odmeny zahltali dodatočné finančné zdroje za posledné tri roky, v rozpočte na rok 2017 sa dá pozorovať istá suma peňazí zameraná na verejné obstarávanie. Žiaľ, časť zo sumy bude automaticky vyčlenená na nájom Gripenov a náhradu za lietadlo, ktoré letectvo stratilo pri nehode v Českej republike. Len asi 90 miliónov eur bude uvoľnených na verejné obstarávania, ktoré budú zamerané na 2. pluk špeciálnych jednotiek Maďarských obranných síl (HDF) a ochranu hraníc.

Maďarská vláda pred samitom vo Varšave ohlásila zvýšenie svojich záväzkov v rozpočtovej oblasti a dala záruku, že [zvýši](#) rozpočet na obranu do výšky 1,79 % HDP do roku 2026. Prísľub z Walesu vyčleniť 20 % obranného rozpočtu na modernizáciu a verejné obstarávanie by mal byť naplnený v roku 2019. Toto je však vzdialený cieľ, pretože ešte v roku 2017 bude rozpočet na úrovni len 0,94 % HDP.

Vzhľadom na nedostatočný rozvoj od samitu vo Walese sa Maďarsko stalo jediným členom V4 a jedným z mála spojencov v NATO, ktorý významne nezlepšil svoje obranné spôsobilosti. Žiadne z verejných obstarávaní sa skutočne neudialo a nedávnu modernizáciu vrtulníkov Mi-17 sa tak stalo jedinou krajinou v regióne, ktorá má vo vzdušných silách len vrtulníky ruskej výroby.

Politici sa často vyhovávajú na pomalý rozvoj a neschopnosť ministerstva zabezpečiť dostatok personálu na vykonávanie niekoľkých verejných obstarávaní naraz. Žiaľ, táto výhovorka nie je opodstatnená pre obdobie rokov 2014 – 2017, no môže byť faktorom z dlhodobého hľadiska.

Rozširovanie

Maďarsko otvorene deklaruje v prospech rozširovania Aliancie. Minister zahraničných vecí Péter Szijjártó počas nedávnej bezpečnostnej konferencie v Budapešti označil rozšírenie NATO o Gruzínsko a Macedónsko ako absolútne potrebné. Nečlenstvo Macedónska [považuje](#) za dôvod brzdenia jeho rozvoja. Minister často zdôrazňuje, že stabilita na Balkáne sa dá zabezpečiť len prostredníctvom euroatlantického integračného procesu. Maďarsko v minulosti podporovalo rozširovanie a často na seba zobralo úlohu kontaktného veľvyslanectva pre NATO v jednotlivých krajinách západného Balkánu.

Maďarsko je pred samitom vo Varšave dobre pripravené. Napriek tomu, že poľské a rumunské požiadavky na ochranu hraníc východného krídla idú za rámce možnosti krajiny, Budapešť uistila svojich spojencov do takej miery, že nikto nemôže obviňovať Maďarsko z nedostatku solidarity. Najslabšími miestami ostáva rozvoj spôsobilostí, no záväzky v oblasti obranného rozpočtu môžu stabilizovať a umlčať kritické hlasy.

(Autor je výkonným riaditeľom CEID.)

Marian Majer

Uplynulé necelé dva roky, ktoré ubehli od posledného stretnutia hláv štátov a vlád NATO vo Walese, boli v prípade Slovenska poznačené rozporom medzi deklarovanými postojmi vládných predstaviteľov a praktickými krokmi pri napĺňaní politických a vojenských záväzkov. Kým na jednej strane sa najmä z úst premiéra objavovalo množstvo vyjadrení, ktoré spochybňovali závery z Newportu, na strane druhej prebiehala na praktickej úrovni pomerne uspokojivá, hoci zd'aleka nie jednoduchá a priamočiara implementácia stanovených úloh. Vyhlásenia politikov po parlamentných voľbách v marci 2016, ako aj obsah vládneho programu dávali prísľub, že aj napriek ťažkostiam Slovensko na nadchádzajúcom samite vo Varšave napokon môže zaznamenať uznanie za svoj progres a príspevok k posilňovaniu Aliancie. V čase písania tohto textu, teda niečo viac ako mesiac predtým, to zd'aleka nie je také isté. No až samotné rokovania v Poľsku a ich závery dajú skutočnú odpoveď, ako Bratislava vo svojom dvojročnom úsilí obstála.

Pre poriadok je namieste zosumarizovať si hlavné ciele, ku ktorým sa Slovensko ústami svojho prezidenta zaviazalo. Predovšetkým prisľúbilo prispieť k rastu obranných výdavkov Aliancie, ktorý bol v tom čase v dlhodobom poklese. V našom prípade to znamenalo záväzok zvýšenia rozpočtu na obranu na úroveň 1,6 percenta HDP do roku 2020. To síce stále nie sú ešte požadované 2 percentá, v porovnaní s hodnotou tesne pod jedným percentom, na ktorú sme sa po viacročných škrtach v roku 2014 dostali, by to znamenalo pozoruhodný nárast. Nemenej dôležité je, že sme zároveň sľúbili, že pätina tohto objemu sa minie na modernizačné projekty. Inými slovami, že väčšiu sumu peňazí investujeme do rozvoja, a nie do bežných výdavkov. Zaviazali sme sa aj adekvátne prispieť k opatreniam týkajúcim sa aliančného Akčného plánu pripravenosti (RAP), či už priamymi príspevkami do síl rýchlej reakcie, novými veliteľstvami, väčšou intenzitou cvičení, ponukou využitia našej obrannej infraštruktúry, neskorším záväzkom vybudovania Aliančného styčného tímu (NFIU) alebo urýchlením procesov rozhodovania v čase [krízovej situácie](#). Kľúčovou témou sa stala otázka obranného rozpočtu. A to aj napriek poučkám opakovaným doma i v zahraničí, že nie je až taká dôležitá jeho samotná výška, ako to, akým spôsobom a na aké projekty sa prostriedky minú. Pozitívnym javom bol nárast slovenských obranných výdavkov v roku 2015

OD WALESU PO VARŠAVU: POHĽAD ZO SLOVENSKA

na hodnotu 1,12 % HDP. Tým sme sa v rámci V4, ktorá je pre istú rivalitu a blízkosť pre Slovensko tradičným, hoci, samozrejme, nie hlavným referenčným rámcom, dostali na druhé miesto za [Poľsko](#). Ubezpečenia z radov predstaviteľov vládnej administratívy pritom v nasledujúcich rokoch počítali s ďalším nárastom. Podľa výhľadu ministerstva financií na roky 2016 – 2018, schváleného koncom roku 2015, by sa však v nasledujúcich troch rokoch malo venovať len 1,10 (2016), resp. 1,11 % HDP ([2017 a 2018](#)). Pri predpokladanej sume rozpočtu na roky 2017-2018 (0,93 – 0,99 mld. eur) by to znamenalo, že v snahe splniť záväzok z Walesu by pre roky 2019-2020 vznikla potreba zvýšenia spolu až o cca 450 mil. eur. A to sa javí ako nereálne.

Okolnosťou, ktorá by mala tento finančný tlak o niečo znížiť, je dohoda o priamych mimorozpočtových investíciách do konkrétnych modernizačných projektov. Prvýkrát sa tak stalo v roku 2015, keď bol rozpočet v pôvodnej výške takmer 797 mil. eur rozhodnutím vlády zvýšený o ďalších 89,5 mil. eur viazaných na splátky nových vrtuľníkov. Podľa tohto kľúča by sa malo postupovať aj v nasledujúcich rokoch. Problematickým bodom tejto dohody je jej slabá predvídateľnosť a záväznosť. Ide totiž o dohodu nepísanú, ktorej jediným potvrdzujúcim ukazovateľom je veta z aktuálneho programového vyhlásenia vlády o tom, že [„vláda bude pokračovať v podpore veľkých strategických projektov modernizácie ozbrojených síl ich individuálnym schvaľovaním a financovaním“](#). Konkrétne sumy či prísľuby tak nie sú medziročne a v dostatočnom predstihu jasne garantované, dokonca nie sú garantované ani dlho počas plynúceho rozpočtového roka (ako je to v prípade roku 2016). Rovnako závažnou skutočnosťou je to, že predpokladané výdavky na rok 2016 dosahujú podľa predbežných prepočtov hranicu pod 1,10 % HDP, a to dokonca aj po zvýšení o vládny „doplnok“ na modernizáciu. Obranný rozpočet by tak klesol pod reálnu hodnotu z roku 2015, ako aj pod tú, ktorú uvádzajú plány ministerstva financií. Rovnako tak aktualizovaný výhľad na roky 2017-2018 klesol z 1,1 % na 1,0 %. Ak by sa to do konania samitu nezmenilo, pre Alianciu by to bol mimoriadne zlý odkaz.

No v súvislosti s konaním stretnutia vo Varšave ostáva vývoj na nasledujúce obdobie otáznym aj v prípade dosiahnutia primeranej dohody týkajúcej sa roku 2016. Prvé povolebné [vyjadrenia premiéra](#) na margo slovenských obranných výdavkov – hoci zatiaľ len nepriame, naznačujú, že to s plnením nášho sľubu z Walesu (minimálne) do roku 2020 nemusí byť také jednoduché. Navyše v tomto kontexte nejde len o záležitosť rozpočtu, pretože premiér v zásade spochybnil celkový prístup k politike adaptácie NATO na nové bezpečnostné prostredie a hrozby, čo je nešťastné nielen v kontexte nadchádzajúceho samitu („Napríklad suverénny názor, podľa mňa, je povedať, že, preboha, proti komu tu ideme zbrojiť? Čo to tu my rozprávame o nejakých východných krídlach, akože kto nás tu ohrozuje? Ja to považujem za suverénny názor, hoci rešpektujem, že sme členským štátom NATO, že si musíme plniť...“). Takýto strategický postoj nevyvážia ani prísľuby o aktualizácii strategických dokumentov do polovice roku 2017 (Bezpečnostná stratégia

a Obranná stratégia), ani akékoľvek ďalšie sľubné kroky technokratického charakteru.

Podstatne pozitívnejší vývoj zaznamenalo Slovensko v plnení záväzku zvýšenia podielu investícií do modernizácie. Hoci presné aktuálne číslo závisí od zvolenej metodiky, predsa len za uplynulé dva roky došlo k významnému rastu. SR podľa údajov NATO minulo v roku 2015 na modernizačné projekty až 18 % svojho rozpočtu, čo je nielen takmer dvojnásobné číslo oproti nedávnej minulosti (2012-2013), ale najmä sa tým dostávame na hranicu požadovaných a sľúbených 20 %. Prioritnou sa bezpochyby stala modernizácia vzdušných síl. Dokončil sa roky zamrznutý nákup dvojice prepravných lietadiel Spartan, z ktorých jedno by malo doraziť na Slovensko už počas roku 2016. Môžeme síce pochybovať o výslednej cene i o tom, či toto bola pri iných nedostatkoch skutočná top priorita, na strane druhej ostáva faktom, že po tragickej udalosti v Hejciach boli vlastné vojenské prepravné kapacity značne obmedzené. Horšie sa nateraz javí riešenie problematiky nadzvukového letectva, ktorú sa napriek venovanému úsiliu predošlému ministromi obrany nepodarilo dotiahnuť do konca a vďaka dvoj- až trojročnému predĺženiu údržby ruských strojov MiG-29 ostáva na pleciach jeho nástupcu. Výzvou pre neho ostáva aj vyriešenie zanedbanej akvizície nových moderných radarov, otázka obrnených vozidiel typu 8x8 či 4x4, ale aj dokončenie obmeny vrtuľníkového letectva, v rámci ktorej ministerstvo obrany rozhodlo v roku 2015 o nákupe prvej polovice z celkového plánovaného a potrebného počtu osemnástich kusov viacúčelových vrtuľníkov. (Rámcová dohoda na nákup deviatich multifunkčných vrtuľníkov UH-60 Black Hawk prebehla na medzivládnej úrovni s USA a mala by zabezpečovať dodanie techniky v hodnote cca 260 mil. eur so splatnosťou 5 rokov.)

Snáď najväčším balíkom opatrení NATO na vojensko-strategickej úrovni je posilňovanie prítomnosti aliančných síl na svojej východnej hranici. Krátko po rozhodnutí o vytvorení síl veľmi rýchlej reakcie (VJTF) ako súčasť NATO Response Force Slovensko v roku 2014 deklarovalo príspevok 5-6 príslušníkov OS SR a vyčlenilo dvojicu vojakov pre nové Mnohonárodné zborové veliteľstvo Severovýchod v Štetíne (neskôr zvýšené na štyroch). Pri ďalších krátkodobých opatreniach na uistenie svojich spojencov však bolo – na rozdiel od svojich partnerov z okolitých štátov, veľmi zdržanlivé. Bratislava nebola presvedčivá ani pri ponúkaní popradského skladu pre logistické potreby NATO, okolo ktorej sa vytvorila neprímeraná diskusia o „[odmietaní základní NATO](#)“, živená tak lokálnymi predstaviteľmi, ako aj najvyššími reprezentantmi vlády. Rovnako tak sa Slovensko príliš nezaoberalo ani vyriešením legislatívnych otázok na prijatie politického rozhodnutia pri potrebe skutočne rýchleho nasadenia do operácie či na cvičenie. V tomto však zďaleka nie sme sami a získanie okamžitého súhlasu všetkých členov sa stále javí ako vážny problém na úrovni celej Aliancie.

Podstatne výraznejšie sa SR v uplynulom období zapojilo do plánovania i realizácie vojenských cvičení. Najväčšiu pozornosť zo strany ozbrojených síl si vyslúžilo cvičenie Slovak Shield na jeseň 2015, do ktorého sa zapojilo takmer 1500 vojakov a bude vo forme série nadväzujúcich aktivít

pokračovať aj v roku 2016. Hoci sa príslušníci OS SR zúčastnili i viacerých cvičení v zahraničí, ich zapojenie do najväčších aliančných akcií tohto typu bolo pomerne obmedzené (napr. Trident Juncture).

Kladne možno hodnotiť rozhodnutie slovenskej vlády vybudovať v Bratislave Styčný integračný tím NATO (NFIU), hoci cesta k nemu bola pomerne zložitá. Rozhodnutie totiž bolo nepochopiteľne urobené až s odstupom približne šiestich mesiacov po šestici zvyšných krajín východnej časti Aliancie (Estónsko, Lotyšsko, Litva, Poľsko, Rumunsko a Bulharsko), navyše aj po ňom bolo niekoľko mesiacov prípravy stratených nečinnosťou slovenskej strany. Slovenský NFIU bude začlenený pod velenie veliteľstva v Štetíne a jeho počiatočná operačná spôsobilosť je plánovaná do konca roku 2016. (Pôvodne sa počítalo s termínom konania samitu, pre zdržania pri realizácii došlo k jeho posunutiu.)

Hoci je Slovensko vo vzťahu k dlhodobjším vojenským opatreniam na východe NATO podporovateľom myšlienky posilnenej aliančnej prítomnosti, zatiaľ nepadlo zásadnejšie rozhodnutie o jeho budúcom reálnom vojenskom príspevku. Ministri obrany krajín V4 sa síce dohodli, že v roku 2017 [vyšlú do Pobaltska](#) v rámci spoločnej výcvikovej aktivity svoje jednotky, bude sa tak diať len na rotačnom princípe (približne 150 vojakov v jednom čase). Tento krok je z praktického hľadiska skôr ešte príspevkom k okamžitým opatreniam pred vyše roka ako k budúcej pretrvávajúcej (persistent) vojenskej prítomnosti. Inak povedané: nie je to presne to, čo sa od nás v tejto chvíli primárne očakáva. Z tohto dôvodu by bolo skutočne podstatne prínosnejšie spoločné umiestnenie vojakov Vyšehradskej skupiny v regióne v rámci dlhodobých niekoľkomesačných rotácií.

Diskusie pred samitom vo Varšave otvárajú i množstvo ďalších tém pre ďalší rozvoj OS SR. Jednak posilnenie ich nasaditeľnosti nad rámec síl rýchlej reakcie NATO, čo sa v prípade SR týka všetkých deklarovaných síl v rámci cieľov spôsobilosti NATO. Z nich najväčším záväzkom je mechanizovaná brigáda, ktorej príprava však zatiaľ nie je dostatočne finančne krytá, ale aj budovanie odolnosti štátu voči novým a hybridným hrozbám, či už ide o propagandistické a dezinformačné kampane alebo kybernetické hrozby. Témou špeciálne pre Slovensko je neustále pretrvávajúca závislosť od ruskej vojenskej techniky, ktorej sa krajina zbavuje veľmi pomaly.

Nemožno zabúdať ani na pokračovanie podpory partnerov. SR bola v tomto kontexte požiadaná o prebratie vedenia aliančného Fondu pre boj proti nástražným výbušným systémom na Ukrajine, potvrdila aj svoj ďalší finančný príspevok pre rozvoj afganských bezpečnostných síl, ako aj pokračovanie vojenskej prítomnosti v operácii Resolute Support. Napokon pre všetky členské štáty ostáva výzvou ďalší rozvoj vzťahov s Ruskom. I keď v podstate existuje zhoda na kombinácii sily, odstránenia, obrany a dialógu, nie je úplne jasné, aký bude mať tento prístup dlhodobý prínos a či sa vzťahy s Moskvou opakovane rozvinú do konštruktívnej roviny.

(Autor je riaditeľom Slovenského inštitútu pre bezpečnostnú politiku SSPI.)

Róbert Ondrejcsák

Na varšavskom samite NATO očakávame zásadné rozhodnutia o adaptácii Aliancie na nové bezpečnostné prostredie. Tento článok má ambíciu analyzovať najdôležitejšie regionálne trendy v bezpečnosti od Pobaltska až po Čierne more po ruskej agresii voči Ukrajine, ktoré ovplyvňujú nielen náš región, ale celú Alianciu, čiže majú nadregionálny dosah. Na tejto báze je možné identifikovať štyri trendy, ktoré majú strategický charakter a budú mať dlhodobý vplyv na to, ako bude vyzerat' svet okolo nás. Prvým je revolučná – a zdá sa, že dlhodobá – zmena priorít ukrajinskej verejnej mienky v oblasti zahraničnej a bezpečnostnej orientácie krajiny. Druhým trendom je budovanie ruského vojenského potenciálu v oblasti Pobaltska a priľahlých oblastí a odpovede Švédska a Fínska v podobe užších vzťahoch s NATO, ktorých podoba je zatiaľ otvorená. Tretím multivertikalizmus regionálnej poľskej bezpečnostnej politiky, predovšetkým budovanie strategických partnerstiev s Rumunskom a Švédskom. Štvrtým ohrozenie strategickú rovnováhu v oblasti Čierneho mora a nárast strategickú dôležitosť tohto regiónu.

Ukrajina

Strategické smerovanie Ukrajiny nie je dôležité len pre osud strednej Európy, s ktorou tvorí jeden bezpečnostný komplex, ale aj pre bezpečnosť celej Európy. Demografický, ako aj (zatiaľ nevyužitý) ekonomický potenciál krajiny i geopolitické postavenie Ukrajiny južne od hlavnej európskej strategickú osi Moskva-Minsk-Varšava-Berlín, priamy prístup k Čiernemu moru a širšie k Južnému Kaukazu a cez Bospor a Dardanely do východného Stredozemia robia z nášho východného suseda neignorovateľného hráča európskej bezpečnosti. Práve preto ak nastane zásadná zmena v jej geopolitickom postavení, ovplyvní to bezpečnosť celého kontinentu, spôsobí to výrazný prelom. A táto zmena nastala, z historického pohľadu za veľmi krátky čas, preto je správne hovoriť o revolúcii, nie o evolúcii. Od ruskej anexie Krymu a následnej invázie na východe v prvej polovici roku 2013 sa zahraničnopolitická orientácia, ako aj vnímanie hrozieb zo strany obyvateľstva i politickej elity zmenili o 180 stupňov. Až do jari 2013 boli neutralita a „neblokovaný“ status v názoroch verejnej mienky, ako aj v strategickom uvažovaní politickej elity Ukrajiny veľmi hlboko zakorenené. Na základe prieskumu Razumkovho centra z februára 2013, čiže rok pred anexiou Krymu, až 37 percent ukrajinského obyvateľstva podporovalo „neblokovaný status“, kým NATO preferovalo 12,8 percent a CSTO vedené Ruskom necelých 20 percent. Navyše podľa prieskumu Gallupu až tretina obyvateľstva považovala NATO za hrozbu. Okrem toho boli významné aj regionálne rozdiely, ktoré sa odvtedy vo veľmi výraznej miere redukovali: kým na západe len 8 percent považovalo NATO za hrozbu, na východe Ukrajiny to bola takmer polovica respondentov. Ruská agresia spôsobila revolúciu: v priebehu zopár mesiacov vzrástla podpora členstva v NATO na 50 percent (november 2014) a o rok neskôr sa to stabilizovalo tesne pod úrovňou dvoch tretín obyvateľstva, pričom sa to týka už všetkých regiónov

STRATEGICKÉ TRENDY OD POBALTSKA PO ČIERNE MORE

Ukrajiny, vrátane východu a juhu. To znamená, že po prvýkrát v moderných dejinách Ukrajiny získala podpora jedného strategickú vektora, smerovania zahraničnej politiky prevahu nad všetkými ďalšími alternatívami.

Podobné zemetrasenie nastalo aj v rámci politickej elity: počas volieb v novembri 2014 viac ako 80 percent Ukrajincov volilo proeurópske a proatlantické strany a v decembri 2014 Kyjev oficiálne zrušil mimoblokový status (pomerom 303 ku 8). Na vývoj reagovali aj najnovšie ukrajinské strategickú dokumenty, Bezpečnostná stratégia z mája 2015 a Vojenská stratégia zo septembra 2015, ktoré definujú ako jednu zo štyroch hlavných priorít integráciu do NATO. Popri de facto vytvorení ukrajinského politickeho národa, ktorý je schopný po prvýkrát po roku 1991 integrovať rôzne regionálne a etnické identity zo západu, juhu a východu krajiny, je revolúcia zahraničnopolitickú a strategickú priorit naozajstným prelomom v európskej bezpečnosti.

Meniaca sa zahraničná politika Poľska – smerom k širším regionálnym spojenectvám (Švédsko, Rumunsko)

Počas dvoch dekád tvorili kľúčové regionálne multilaterálne rámce poľskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky Weimarský trojuholník a Vyšehradská štvorka. Kým Weimar bol kľúčový z pohľadu celoeurópskeho vplyvu – a prestíže – Varšavy, V4 bola základným kameňom regionálnej angažovanosti v strednej Európe. Až do vzniku rusko-ukrajinskej vojny bol pohľad štátov V4 na región na východ od nás pomerne podobný, mali spoločný záujem podpory Ukrajiny. Hoci poľská angažovanosť bola nepomerne silnejšia ako v prípade zvyšku V4, neboli medzi nimi rozpory na strategickú úrovni. Ruská anexia a následný vývoj však poukázali na odlišné vnímanie tejto najdôležitejšej zahraničnopolitickú témy pre Vyšehrad: kým Poľsko patrilo k najostrejším kritikom Ruska, najsilnejším podporovateľom Ukrajiny a presadzovalo čo najsilnejšiu aliančnú prítomnosť v našom regióne, Slovensko, Maďarsko a čiastočne aj Česká republika sa našli v tábore, ktorý mal oveľa viac porozumenia pre Rusko (minimálne na rétorickú úrovni). Tento rozdiel vyšehradskú spoluprácu, ktorá v ďalších témach úspešne pokračuje, nepochoval, ale mal za následok, že Poľsko ako regionálny líder začalo hľadať ďalšie vektory svojej zahraničnej politiky so štátmi s podobnejšími postojmi k Rusku a Ukrajine – Rumunskom a Švédskom.

Idea strategickú partnerstva Poľska a Rumunska nie je nová, štáty podpísali dokument o jej vytvorení už v roku 2009. Doteraz sa však nepodarilo naplniť ju reálnym obsahom na strategickú úrovni. Ruská agresia na Ukrajine však zblížila oba štáty, ktoré sú najsilnejšími na východnom krídle Aliancie, a majú aj podobne silné proatlantické postoje doplnené snahou o silné bilaterálne partnerstvá so Spojenými štátmi. Popritom vnímajú podobne aj ruskú vojenskú hrozbu a sú zasiahnuté budovaním regionálnych A2/AD centier Ruska (Poľsko/Kaliningrad, Rumunsko/Krym). Varšava aj Bukurešť hostia nové regionálne veliteľstvá NATO v strednej a východnej Európe a žiadajú silnú aliančnú (a americkú) vojenskú prítomnosť v regióne. Otvorenie sa smerom k Rumunsku deklaruje aj najnovšia poľská Bezpečnostná

stratégia z roku 2014, ktorá popri strednej Európe a Pobaltsku zaraďuje Rumunsko ku kľúčovým partnerom Poľska. Nová dynamika partnerstva bola potvrdená aj počas bilaterálnych návštev najvyšších predstaviteľov oboch štátov.

Vzťahy so Švédskom akcelerovali podobne napriek faktu, že Švédsko nie je členom NATO. Spája ich však podobná percepcia hrozieb v Baltickom regióne, ako aj skutočnosť, že Baltické more je kľúčové pre bezpečnosť oboch. Švédsko a Poľsko navyše už majú skúsenosť v podobe hlavných iniciátorov projektu Východného partnerstva a aj vývoj na Ukrajine vnímajú veľmi podobne. Užším bilaterálnym vzťahom napomáha aj švédske zblížovanie sa s Alianciou. Za symbolické možné považovať, že minister zahraničných vecí novej poľskej vlády Witold Waszczykowski vykonal svoju prvú zahraničnú cestu v novembri 2015 práve do Švédska a Fínska. Ak sa vo východnej Európe radikálne nezmení bezpečnostná situácia a bude pokračovať aj asertívna ruská bezpečnostná politika a komunikácia, je možné očakávať ďalšie prehlbovanie poľsko-rumunského a poľsko-švédskeho strategického partnerstva.

Ruský vojenský potenciál v Pobaltsku a posuny v pozíciách Švédska a Fínska

Verejná mienka Švédska a Fínska, ako aj oficiálna zahraničná politika pomerne dynamicky reagujú na vývoj v oblasti Pobaltska, predovšetkým na rozvoj ruského vojenského potenciálu, aktivity ruského námorníctva a letectva v regióne i rozsiahle cvičenia, ktoré ruské ozbrojené sily realizujú. Na pochopenie hĺbky zmien sa treba pozrieť na konkrétne kroky, ktoré predstavujú najdôležitejšiu motiváciu švédskych a fínskych postupov. Vo fínskom a švédskom ponímaní je totiž ich bezpečnosť spätá s bezpečnosťou Pobaltska a čokoľvek sa v tejto oblasti deje, bezprostredne ovplyvňuje aj ich strategickú situáciu.

Dôležité miesto zaujímajú rozsiahle vojenské cvičenia, ktoré často simulujú útočné operácie západným strategickým smerom, vrátane Baltického mora. V odbornej literatúre sa najčastejšie spomína cvičenie Zapad-2013, ktoré zahŕňalo západný vojenský dištrikt Ruska, Bielorusko, Kaliningradskú oblasť a Baltické more. Oproti oficiálne deklarovanému počtu približne 23-tisíc nasadených vojakov zdroje hovoria o počtoch 70 až 90-tisíc ako o realistickom. Cvičenie navyše obsahovalo aj simulovaný nukleárny útok na Poľsko. Zapad-2013 a podobné cvičenia, napríklad pri hraniciach s Fínskom (Ladoga-2012), alebo nasadenie až 33-tisíc vojakov v oblasti Baltického mora (simulácia rýchleho obsadenia súostrovia Alandy, dánskeho Bornholmu, švédskeho Gotlandu a severného Nórska) mali za cieľ testovať a demonštrovať nasadenie ruských ozbrojených síl smerom na západ v rozsahu, ktorý je možné charakterizovať ako strategický. Podľa ruského ministra obrany je ich ambíciou schopnosť nasadiť 65 000 vojakov do 72 hodín do vzdialenosti 3000 kilometrov – z tejto spôsobilosti majú vážne obavy predovšetkým Poliáci a obyvatelia Pobaltska blízko regiónu Suwalki. Pre fínsku a obzvlášť švédsku verejnú mienku a politickú elitu bol zásadným simulovaný ruský letecký nukleárny útok na Štokholm počas veľkonočných sviatkov

v roku 2013, na ktorý švédske letectvo nebolo schopné relevantne reagovať. Popri cvičeniach treba pripomenúť aj časté ruské narušenia vzdušného priestoru štátov v oblasti (v roku 2015 Baltic Air Policing Mission NATO realizovali až 160 vzletov kvôli ruským lietadlám). Ďalším dôležitým faktorom je vytvorenie spôsobilostí Anti-Access/Area Denial (A2/AD) v Kaliningradskej oblasti, ktorá pokrýva napríklad vzdušný priestor nad tretinou Poľska a pobaltských štátov, ako aj Baltického mora, a jej prostredníctvom je Rusko schopné blokovat' prípadné snahy NATO chrániť pobaltské republiky.

Tieto kroky boli v škandinávskych štátoch intenzívne medializované a diskutované. Výsledkom bol výrazný nárast podpory členstva v NATO, predovšetkým vo Švédsku zo 17 percent v roku 2012 na 41 v roku 2015. K tomu prispeli aj vyhlásenia politikov aj armádnych špičiek: náčelník generálneho štábu švédskych ozbrojených síl Sverker Göranson vyhlásil, že Švédsko by v prípade rozsiahleho konvenčného konfliktu nebolo schopné samo sa ubrániť, kým štúdia švédskej vojenskej akadémie odhadla schopnosť krajiny brániť sa približne na jeden týždeň. Okrem verejnej mienky sa postupne zmenili aj postoje politických strán smerom k oveľa širšej podpore členstva v NATO, predovšetkým na pravej strane politického spektra (liberáli boli a priori za členstvo, zelení stále sú a sociálni demokrati sú podľa prieskumov rozdelení). Švédsko aj na oficiálnej úrovni posilnilo partnerstvo s NATO, patrí do skupiny exkluzívnych partnerov Aliancie (spolu s Fínskom, Gruzínskom, Austráliou a Jordánskom) a podpísalo dohody napríklad v oblasti Host Nation Support. Popritom však posilnilo aj vlastné obranné kapacity, napríklad na ostrove Gotland, ktorý je kritickým bodom baltickej bezpečnosti.

Vo Fínsku je podpora členstva v NATO nižšia ako vo Švédsku, hoci výrazne narástla a v súčasnosti je necelá tretina Fínov za členstvo v Aliancii; podpora neutrality je však stále najsilnejšia. Popritom sa zmenila aj percepcia Ruska: kým v marci 2014 len približne 20 percent Fínov charakterizovalo Rusko ako hrozbu, po anexii Krymu v priebehu niekoľkých mesiacov toto číslo narástlo na 43 %. Fínska strategická kultúra je ešte stále viac orientovaná na samostatnú obranu a na schopnosť spôsobenia „neakceptovateľných strát“ protivníkovi (napríklad riadenými strelami JASSM AGM-158 na lietadlách F-18 či schopnosť rozsiahlej mobilizácie). Verejná debata sa však aj vo Fínsku zmenila – hlavnou otázkou už nie je „či diskutovať o členstve v NATO“, ale „či sa uchádzať o členstvo v NATO“.

Meniaca sa strategická rovnováha v Čiernom mori

Až do ruskej invázie na Ukrajine a anexie Krymu bol región okolo Čierneho mora z pohľadu celoeurópskej bezpečnosti sekundárnym v porovnaní s bielorusko-poľsko-pobaltským komplexom. Konflikty v regióne, vrátane gruzínsko-ruskej vojny v roku 2008, nedosiahli „strategickú pozornosť“ drvivej väčšiny európskych štátov či NATO a neboli považované za schopné výrazne ovplyvniť celoeurópsku bezpečnosť na strategickej úrovni. Rok 2014 bol zlomovým aj v oblasti Čierneho mora, ktoré sa stalo celoeurópskou záležitosťou.

Obsadením Krymu Rusko získalo vynikajúce geopolitické a strategické pozície nielen voči Ukrajine (vrátane schopnosti projekcie sily z juhu na sever či blokády Odesy), ale aj smerom na západ voči juhovýchodnému krídlu NATO a na juh voči Turecku či ďalej do východného Stredozemia. Popri projekcii sily v súčasnosti Rusko buduje na Kryme podobnú Anti Access/Area Denial (A2/AD) „pevnosť“ ako v Kaliningradskej oblasti, a výrazne tým obmedzuje schopnosť Aliancie pôsobiť v Čiernom mori. Mimochodom, môže to mať fatálne následky napríklad pre potenciálne členstvo Gruzínska v NATO, pretože jeho obrana sa stáva ešte komplikovanejšou. Budovanie spôsobilostí A2/AD je doplnené ambicióznymi plánmi na rozvoj ruskej čiernomorskej flotily (ponorky triedy Kilo a fregaty triedy Admiral Grigorivoč), ako aj leteckých síl (napríklad Tu-22M3), ktoré sa na novozískaných základniach na Kryme (napríklad Gvardejskoje) postupne rozvíjajú. Rozvoj ruského leteckého a námorného potenciálu – aj keď sa zrealizuje len časť rozvojových plánov – bude mať za následok dramatickú zmenu v rovnováhe síl, ktorá doteraz v oblasti Čierneho mora existovala. Kým donedávna bolo turecké námorníctvo

v Čiernom mori silnejšie ako ruské, ak sa Rusku podari nasadiť nové systémy, jeho potenciál bude väčší ako všetkých čiernomorských štátov spoločne.

Aj vzhľadom na tento vývoj sa postupne zmenil odmietavý postoj Turecka voči silnejšej aliančnej angažovanosti v regióne. Tá sa zrealizuje popri vytvorení regionálneho veliteľstva juhovýchodu v Rumunsku, aktiváciou elementov protiraketovej obrany (ktorá je však príliš obmedzená na ohrozenie ruského strategického potenciálu), ako aj podstatne intenzívnejšou námornou prítomnosťou. Kým napríklad v roku 2013 strávili vojenské lode Spojených štátov v Čiernom mori celkom 27 dní, o rok neskôr to už bolo 207 (aj s obmedzeniami konvencie z Montreaux). Celkovo sa dá povedať, že vývoj v oblasti Čierneho mora výrazne ovplyvňuje celoeurópsku bezpečnosť a región sa popri poľsko-bielorusko-pobaltskom komplexe stáva druhou najdôležitejšou oblasťou strategického súperenia v širšej európskej aréne.

(Autor je riaditeľom Inštitútu strategických štúdií STRATPOL.)

Foto: NATO.int

Dušan Fischer

NATO V AMERICKEJ PREZIDENTSKEJ KAMPANI

V súčasnej neprehľadnej geopolitickej situácii NATO nemôže prežiť bez účasti Spojených štátov. Doteraz nebolo veľa príležitostí, pri ktorých by oficiálni predstavitelia Spojených štátov spochybňovali členstvo USA v NATO alebo Alianciu samotnú. Od vzniku NATO v roku 1949 ho všetky americké prezidentské administratívy považovali za stabilizačný prvok a protiváhu proti rozpínajúcemu sa Sovietskemu zväzu, ktorý po druhej svetovej vojne začal ovplyvňovať domáce vlády stredoeurópskych krajín. Rovnako vnímala Amerika NATO ako garanta kolektívnej odpovede na prípadný útok na jedného zo spojencov. Pripomeňme si, že to bolo práve po útokoch z 11. septembra, keď sa po prvý raz aplikoval článok 5 zakladajúcej zmluvy NATO. Na jeho základe boli povolané systémy AWACS, ktoré mali za úlohu chrániť euroatlantický priestor, najmä Spojené štáty a Kanadu.

Amerika bola od počiatku propagátorom a stabilným spojencom všetkých členov Severoatlantickej aliancie. Počas takmer sedemdesiatročnej existencie však zo strany USA nezaznievali len oslavné entuziazmy. Po skončení studenej vojny na začiatku 90. rokov bola prvá vláda prezidenta Billa Clintona skeptická voči rozširovaniu NATO. Nevedela totiž, ako na prípadné rozširovanie zareaguje Rusko. Prvé rozširovanie sa uskutočnilo v roku 1999. Postoj zmenila počas druhého volebného obdobia aj vďaka účasti Američanky s českými koreňmi Madeleine Albright, ktorá podporovala rozširovanie NATO o krajiny strednej a východnej Európy. Dnes zaznieva z úst ministrov obrany Spojených štátov kritika voči týmto členom. Kritické prejavy majú za úlohu povzbudiť európsku časť NATO, aby pristupovala k svojim záväzkom vyplývajúcim z členstva v NATO zodpovednejšie. Napriek kritike sa udržiavala stabilita. Nikdy však nebolo členstvo USA v NATO ohrozené v takej miere ako dnes. Donald Trump, neoficiálny kandidát na prezidenta Spojených štátov za Republikánsku stranu, dnes oficiálne deklaruje zastaranosť a neschopnosť NATO. Bernie Sanders, ktorý je v čase písania tohto textu stále v zápase o demokratickú nomináciu, s Hillary Clinton rovnako [spochybňuje](#) výšku a cenu amerického podielu na budovaní európskej bezpečnosti.

Amerika v Európe

V roku 2017 si pripomenieme storočnicu amerického zapojenia do prvej svetovej vojny. Stalo sa tak za prezidenta Woodrowa Wilsona, ktorý vyhral voľby v roku 1916 so sloganom „Udržal nás mimo vojny“. Amerika sa nakoniec v konflikte angažovala a bola schopná prispieť k víťazstvu Spojencov. O dvadsať rokov neskôr boje v Európe začali znovu. Domáca debata sa opäť rozdeľovala medzi izolacionistov a intervencionalistov alebo internacionalistov. Jedna strana tvrdila, že problémy Európy Američanov nezaujímajú, druhá videla v konflikte boj dobra proti zlu a verila, že je na Amerike ako vznikajúcej veľmoci, aby sa pripadala na stranu dobra. Dnes je situácia iná. Európa sa postavila na nohy, väčšina jej štátov je naplno integrovaná v euroatlantických organizáciách, má trhovú ekonomiku,

postupne sa liberalizuje v individuálnych slobodách a na strašný obraz z druhej svetovej vojny či sovietskej okupácie sa snaží zabudnúť. Pokoj zbraniam po druhej svetovej vojne a po skončení studenej vojny však zapríčiniť stagnáciu a apatiu v bezpečnostnom strategickom myslení. Preto je prirodzené, že na americkej strane narastá pocit, ktorý môžeme nazvať jacksonovským izolacionizmom. V takomto systéme zahraničnej politiky sa uprednostňuje najmä národný sentiment, podceňuje sa sila diplomacie a medzinárodných organizácií a dopredu sa pretláča sila pred rozumom.

Napriek deklarovanej stabilite Európa nie je bez problémov. Narastajúce nacionalistické tendencie spochybňujú význam demokracie a trhovej ekonomiky. Čo je horšie, strany hlavného prúdu postupne preberajú rétoriku extrémistických strán pri prezentovaní svojich krátkodobých riešení. V tomto budú Spojené štáty zohrávať len minimálnu úlohu prostredníctvom svojich ambasád a grantových schém. Ich pozícia v NATO z hľadiska stabilizácie východnej hranice Aliancie bude však naďalej potrebná.

Trump a Putin

Strašiakom prezidentských volieb v súvislosti s NATO by mal byť aj zvláštny vzťah medzi Vladimirom Putinom a Donaldom Trumpom. Ruský prezident sa o Trumpovi [vyjadril](#) ako o „brilantnom človeku s talentom“, Trump mu lásku opätovoľ, keď ho počas interview v relácii Morning Joe na MSBC [nazval](#) lepším lídrom ako súčasná americká administratíva. Či už úmyselne alebo náhodou, ruský faktor zohráva v Trumpovej kampani významnú úlohu. Po prepustení manažéra kampane Coreyho Lewandowského sa človekom číslo jeden stal Paul Manafort. Trump najal Manaforta ešte v marci tohto roku a oficiálnym dôvodom mal byť prerod kampane zo súbojov v primárkach do všeobecných volieb, ktoré budú v novembri. Manafort je známy svojou prácou pre Viktora Janukoviča, ukrajinského prezidenta, ktorému v roku 2004 [pomáhal](#) s kampaňou. Janukovič je silným spojencom Vladimira Putina a po protestoch na Ukrajine mu ruský prezident poskytol azyl v jeho krajine. Ďalším človekom, ktorý má otvorené napojenie na Rusko, je Carter Page. Vlastný podiel v ruskej plynárenskej spoločnosti Gazprom a má tak silný osobný záujem vnímať Rusko viac ako partnera než ako nepriateľa. Page sa na margo udalostí na Ukrajine v roku 2014 [vyjadril](#), že ruské agresívne kroky boli vyprovokované zo strany NATO.

V roku 2012 označil republikánsky kandidát Mitt Romney Rusko za hlavného geopolitického nepriateľa. Demokratická strana a kampaňový tím Baracka Obamu stále dúfajú v úspech pomaly zlyhávajúceho resetu niečo také odmietal otvorene povedať. Dnes môžeme dať Romneymu za pravdu. Trump nepovažuje Rusko za nepriateľa. On len tvrdí, že za jeho vlády bude Putin nejakým zázrakom ústupčivejší. Na ukrajinskej konferencii Trump [povedal](#), že jediným dôvodom Putinovho zásahu na Ukrajine bol nedostatočný rešpekt voči USA zo strany Ruska. Je veľmi ťažké odhadnúť, aké kroky podnikne prípadná Trumpova administratíva na zmierenie vzťahu NATO – Rusko.

Ako po voľbách?

Kombinácia spochybňovania NATO a otvorenejší obchodný záujem voči Rusku môže naznačovať katastrofálny výsledok pre budúce zapojenie USA v Európe. Ak chceme predísť najhoršiemu, bude nevyhnutné, aby Amerika a Európa začali silnejšie spolupracovať na krátkodobých a strednodobých riešeniach. Existujú tri scenáre vývoja:

1. Negatívny scenár bude ovplyvneným ďalšou euroatlantickou integráciou. Antiamerické a antitransatlantické postoje budú silnieť a pretavia sa do reálnej politickej moci, ktorá postupne rozhodne o rozpadnutí Aliancie. Dôjde k tzv. studenému mieru medzi Ruskom a Spojenými štátmi. Ani jedna krajina sa nebude usilovať o vojenský stret, no zároveň si rozdelia sféry svojho vplyvu medzi krajiny. Vplyv ruskej mäkkej sily v strednej Európe bude pokračovať.
2. Rovnako málo predstaviteľný pozitívny scenár bude zameraný na zvýšenie rozpočtov, jasné zadefinovanie priorít, ktoré budú v súlade s prioritami Aliancie, minimálne odkláňanie štátov od jasných transatlantických hodnôt na domácej scéne, preberanie zodpovednosti za obranu euroatlantického priestoru. Vzťahy s Ruskom sa dostanú na správnu koľaj a obnoví sa stabilná a transparentná spolupráca medzi Ruskom a NATO.
3. Z krátkodobého hľadiska najpravdepodobnejší neutrálny scenár zahŕňa istú verziu súčasného stavu

s malými odchýlkami. Pôjde predovšetkým o postupné naplňovanie záväzkov spojencov voči NATO a oscilovanie medzi stabilitou a konfrontáciou. Tento scenár je však trvalo neudržateľný a skôr či neskôr sa jeho vývoj odchýli smerom k pozitívnemu alebo negatívnemu.

Toto sú v skratke scenáre vývoja, z ktorých si Európa a Amerika dnes môžu vybrať. Už vieme, že časť amerických voličov sa o budúcnosť NATO nezaujíma a viac sa sústreďujú na budúcnosť svojej krajiny. Rovnako sú presvedčení, že NATO je prínosom najmä pre európske krajiny. Americké voľby teda neovplyvnia postoj voči NATO z hľadiska obsahu, ale z hľadiska formy. Bude na jednotlivých kandidátoch, ako dokážu presvedčiť voličov o potrebe či nepotrebe NATO. Či už americké voľby vyhrá proatlantická Hillary Clinton alebo izolacionistický Donald Trump, s určitosťou sa dá povedať, že hlasy pochybovačov o NATO budú mať silnejšiu tendenciu. Pre NATO bude teraz nevyhnutné pripraviť sa na najhoršie a vypracovať scenár pre prípadné zvolenie Trumpa. K tejto situácii musí zodpovedne pristupovať aj republikánsky zahraničnopolitický transatlantický establishment, ktorý dnes otvorene podporuje kandidáta svojej strany. Je totiž jasné, že bez aktívneho zapojenia USA sa naruší súdržnosť a stabilita transatlantického priestoru, ktorý sa konvenčnému konfliktu úspešne bránil viac ako 70 rokov.

(Autor je analytik SFPA.)

